

STUDII

ARESTUL LA DOMICILIU – ALTERNATIVĂ LA ARESTAREA PREVENTIVĂ ÎN LUMINA NOULUI COD DE PROCEDURĂ PENALĂ

Gheorghiu MATEUT*

Abstract: *House arrest – an alternative to remand on custody in view of the new code of criminal procedure.* The new Romanian code of criminal procedure has introduced house arrest as an alternative to custody on remand, based primarily on the model of the Italian code of criminal procedure. As comprised in art. 218-222 of the code of criminal procedure, house arrest is considered a deprivation of liberty and it is placed in an intermediate position between legal supervision and remand in custody, highlighting the gradualness of the measures that deprive a person of his/her liberty. The current study deals with the nature of the measure, the legal prerequisites, the procedure which must be followed and the content of the measure of house arrest.

Keywords: *home confinement, house arrest, arrest, remand in custody, liberty and security of a person, reasonable suspicion, necessity of the measure, duration of home confinement.*

Cuvinte cheie: *arest la domiciliu, arestare preventivă, libertatea și siguranța persoanei, suspiciune rezonabilă, necesitatea măsurii, durata arestului la domiciliu.*

1. Natura juridică

Noul Cod de procedură penală, adoptat prin Legea nr. 135/2010¹, cu modificările aduse prin Legea nr. 255/2013 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 135/2010², a introdus în art. 218-222 o nouă măsură preventivă, intermediară, între controlul judiciar pe cauțiune și arestarea preventivă, denumită „arestul la domiciliu”. Ea nu reprezintă o inovație a legiuitorului nostru, fiind o măsură cunoscută astăzi în numeroase legislații. Măsura arestului la domiciliu este specifică legislațiilor anglo-saxone și a căpătat o mare dezvoltare în Statele Unite ale Americii, în Canada și în Australia. De aici s-a extins și în alte legislații, fiind reglementată astăzi în mai multe state ale Uniunii Europene, printre care Franța, Spania, Portugalia și Italia³. Sursa de inspirație pentru introducerea acestei măsuri în Noul Cod de procedură penală o reprezintă Codul de procedură penală italian (*arresti domiciliari* - art. 284 C.pr.pen.it.).

În lumina noului cod, această măsură constă în *obligația impusă inculpatului, pe perioadă determinată, de a nu părăsi imobilul unde locuiește fără permisiunea organului judiciar care a dispus măsura sau în fața căruia se afla cauza și de a se supune unor restricții stabilite de acesta* (art. 221 alin. 1 C.pr.pen.). Ea face parte din cadrul măsurilor preventive în noua reglementare, fiind menționată expres în art. 202 alin. (4) lit. d C.pr.pen⁴.

Plasarea acestei măsuri într-o secțiune distinctă (secțiunea a 5-a) în cadrul capitolului privind măsurile preventive, între controlul judiciar pe cauțiune și arestarea preventivă, scoate în evidență gradualitatea măsurilor preventive, aflându-ne în mod evident în prezența unei măsuri preventive care constituie o atingere gravă adusă libertății și vieții private a persoanei, respectiv mai gravă decât cea care poate rezulta dintr-un control judiciar pe cauțiune și mai ușoară decât arestarea preventivă. Plecând de la această premisă, se pune problema de a ști care este categoria de măsuri preventive în care poate fi inclusă. Este ea oare o măsură preventivă restrictivă de libertate sau privativă de libertate? În ceea ce ne privește, considerăm că este mai convenabil să o considerăm o *măsură restrictivă*, decât una *privativă de libertate* deoarece, astfel cum se va vedea, ea este completată într-un fel cu un control judiciar⁵ și reprezintă o alternativă la arestarea preventivă⁶.

Astfel, potrivit art. 221 alin. 2 C.pr.pen., persoana supusă unei asemenea măsuri are și *obligații* care trebuie îndeplinite pe durata măsurii. De asemenea, ea a fost concepută de legiuitor ca o *alternativă* la măsura arestării preventive, alături de controlul judiciar simplu sau pe cauțiune, astfel cum se observă din dispozițiile legale care reglementează măsurile privative, din care se întrevede o ordine de prioritate în aplicarea acestora. Multiplicitatea măsurilor preventive este tipică sistemului acuzatorial, deoarece permite configurarea măsurii arestării preventive (*custodia in carcere*) ca ultim remediu (*extrema ratio*)⁷.

Cu toate acestea, deși este o măsură mai puțin severă decât arestarea preventivă, arestul la domiciliu trebuie considerat tot *ca o măsură privativă de libertate*, în sensul art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului, neputând fi asimilată cu măsurile preventive restrictive de libertate⁸. În consecință, arestul la domiciliu trebuie privit ca o a treia *măsură privativă de libertate*, alături de reținere și arestare, aplicabilă inculpatului care, în esență, poate fi urmărit în acest regim preventiv („*regim deschis*”), dacă nu reprezintă un pericol major pentru actul de justiție, pericol pe care îl presupune măsura excepțională a arestării preventive, executabilă într-o unitate specializată, aflată în subordinea Ministerului Afacerilor Interne (Centrul de reținere și de arestare preventivă) sau a Administrației Naționale a Penitenciarelor (Centrul de arestare preventivă).

Subliniem faptul că art. 5 par. 1 din Convenție reglementează *dreptul la libertatea și siguranța persoanei*, stabilind că nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția cazurilor limitativ prevăzute la lit. a-f. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că domeniul de aplicare a acestui drept include dreptul la libertatea fizică a persoanei, ce constă în posibilitatea acesteia de a se deplasa în mod liber. Totodată, art. 5 din Convenție utilizează atât conceptul de „*arestare*”, cât și cel de „*deținere*”, concepte care au un *caracter autonom*, putând dobândi un înțeles compatibil cu scopurile Convenției față de sensurile lor din drepturile interne ale statelor contractante⁹. Plecând de la aceste prevederi, privarea de libertate este o limitare, exprimată pe calea deciziei organului judiciar prevăzut de lege, a dreptului de a se deplasa al unei

persoane prin raportare la *spațiul restrâns* ce nu poate fi părăsit, la *lipsa consimțământului persoanei pe toată durata măsurii* și la *durata de timp* în care aceasta nu poate părăsi un spațiu determinat, cu condiția însă ca o asemenea lipsire de libertate să nu fie arbitrară¹⁰. În acest context, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis cu titlu de principiu că pentru a determina dacă o persoană este „privată de libertate” în sensul art. 5 din Convenție, trebuie să se pornească de la situația ei concretă și să se ia în considerare un ansamblu de criterii, cum sunt natura, durata, efectele și modul de executare a măsurii în discuție¹¹.

Or, toate aceste trăsături se întâlnesc și în cazul luării măsurii preventive a arestului la domiciliu, care are în conținutul său *trei elemente* care trebuie întrunite cumulativ și care îi conferă caracter privativ de libertate, și anume *imobilul unde locuiește inculpatul*, care nu poate fi părăsit, *durata determinată* pentru care măsura poate fi dispusă și *constrângerea* constând în obligația impusă inculpatului de nepărăsire a spațiului de locuit, precum și aceea de a se supune altor restricții stabilite de organul judiciar.

Cu toate acestea, în noul Cod de procedură penală nu există vreo prevedere expresă care să califice arestul la domiciliu ca fiind o măsură privativă de libertate. Singura prevedere din care se poate deduce în mod implicit intenția legiuitorului nostru de a include această măsură în categoria măsurilor privative de libertate, alături de arestarea preventivă, este cea referitoare la condițiile generale de luare a măsurii arestului la domiciliu din cuprinsul art. 218 N.C.pr.pen., în care se arată că arestul la domiciliu se dispune dacă sunt îndeplinite condițiile de luare a măsurii arestării preventive. Codul de procedură penală italian, care a constituit sursa de inspirație pentru introducerea acestei noi măsuri preventive, conține însă o prevedere clară în acest sens, stabilind fără echivoc în art. 284 alin. 5 că „*inculpatul aflat în arest la domiciliu se consideră în stare de arestare preventivă*”.

O interpretare similară se întâlnește și în doctrina franceză, unde se arată că arestul la domiciliu cu supraveghere electronică, introdus în dreptul francez prin Legea penitenciară nr. 2009-1436 din 24 noiembrie 2009¹² este asimilat unei detenții provizorii datorită computării integrale a duratei sale din durata pedepsei privative de libertate pronunțate ulterior, conform art. 142-11 C. pr. pen. francez¹³. Această calificare este și consecința faptului că măsura apare ca excesiv de coercitivă în cadrul unui control judiciar, legiuitorul urmărind să facă din această măsură una autonomă, sperând că în acest fel să fie mai atractivă pentru a deveni o veritabilă alternativă la detenția provizorie¹⁴.

În ceea ce ne privește, considerăm că introducerea acestei măsuri în noul cod, între controlul judiciar pe cauțiune și arestarea preventivă, are ca efect, și la noi, la fel ca și în celelalte legislații, scoaterea în evidență a caracterului gradual al măsurilor preventive. În acest fel, ierarhia măsurilor preventive referitoare la libertatea persoanei este de aici înainte similară cu cea existentă în legislațiile europene, și anume mai întâi libertatea care este *principiul* care face ca orice persoană să se prezinte liber la proces, controlul judiciar simplu, dacă este necesar, și apoi, dacă acesta se dovedește *insuficient*, cel pe cauțiune, sau dacă nici acesta nu apare ca suficient, arestul la domiciliu, urmând ca arestarea preventivă să reprezinte doar o măsură care nu poate fi luată decât *cu titlu excepțional* și dacă obligațiile ce formează controlul judiciar simplu sau pe cauțiune, ori arestul la domiciliu, inclusiv sub supraveghere electronică, nu permit atingerea scopurilor măsurilor preventive¹⁵.

Doctrina italiană¹⁶ a subliniat că măsura arestului la domiciliu comportă pentru imputat, la fel ca și arestarea preventivă (în închisoare), o situație de custodie din care derivă două consecințe: una negativă, care constă în excluderea posibilității comiterii infracțiunii de evadare atunci când imputatul părăsește locul custodiei și alta pozitivă, care constă în aceea că măsura arestului la domiciliu se deduce întotdeauna din pedeapsa aplicată în eventualitatea condamnării ulterioare a inculpatului la pedeapsa închisorii cu executare în regim de detenție.

Credem că prin introducerea arestului la domiciliu în Codul de procedură penală, ca măsură preventivă autonomă printre măsurile preventive privative de libertate, legiuitorul a urmărit două obiective: crearea unei alternative mai ușoare la măsura extremă, cea mai gravă, a arestării preventive, în scopul securizării societății în fața unor indivizi suspecți de încălcarea ordinii de drept, precum și al protejării justiției în fața unor eventuale imixțiuni ale persoanei interesate, constând în influențarea unor martori, distrugerea de probe sau chiar sustragerea de la exercițiul autorității statale; obținerea avantajelor materiale aduse de această măsură, care determină diminuarea unor costuri reprezentate de contravaloarea asigurării condițiilor materiale necesare persoanelor arestate preventiv, care sunt supuse regimului detenției preventive în unități specializate.

În ansamblul său, se poate spune că reglementarea arestului la domiciliu, alături de cea a controlului judiciar simplu și pe cauțiune, contribuie la corelarea legislației interne cu prevederile Convenției europene și cu jurisprudența CEDO, evitându-se condamnarea României la Strasbourg pe motiv că legea internă nu permite măsuri preventive alternative la arestare.

2. Condiții

Există două categorii de condiții de luare a măsurii arestului la domiciliu, și anume: *condiții pozitive* (2.1.) și *condiții negative* (2.2.).

2.1. Condiții pozitive:

Pentru a se putea dispune măsura arestului la domiciliu este necesar să fie îndeplinite, în mod cumulativ, următoarele condiții pozitive:

A) Să fie pusă în mișcare acțiunea penală. Această condiție rezultă din art. 203 alin. 2 N.C.pr.pen. care prevede că măsura poate fi dispusă doar față de inculpat, în oricare dintre fazele procesului penal, respectiv atât în cursul urmăririi penale, cât și în procedura de cameră preliminară și în cursul judecății, după caz, de către judecătorul de drepturi și libertăți, de către judecătorul de cameră preliminară sau de către instanța de judecată;

B) Să fie îndeplinite toate condițiile prevăzute de lege pentru luarea măsurii arestării preventive. Aceste condiții sunt prevăzute în art. 223 N.C.pr.pen. la care se face trimitere expresă în cuprinsul art. 218 alin. 1 N.C.pr.pen., text care reglementează condițiile generale de luare a măsurii arestului la domiciliu. Aici se pune problema de a ști dacă trebuie îndeplinite doar condițiile sau să existe și vreunul din cazurile de aplicare a măsurii arestării preventive, deoarece prevederea din conținutul art. 218 alin. 1 nu este suficient de clară, făcând trimitere expresă la condițiile prevăzute de art. 223, ce ar putea genera interpretarea că *prevede doar condițiile, nu și cazurile* de luare a măsurii arestării preventive care diferențiază cele două măsuri.

În ceea ce ne privește, credem că textul legal trebuie interpretat în sensul că are în vedere toate condițiile de luare a măsurii, care sunt aceleași în cazul ambelor măsuri, respectiv în cazul arestului la domiciliu și a arestării preventive¹⁷. Identitatea condițiilor legale de luare a celor două categorii de măsuri preventive decurge din conținutul lor comun privativ de libertate, care presupune să existe *condiții stricte, mai restrictive decât în cazul luării celorlalte măsuri preventive restrictive de libertate*¹⁸.

Or, din simpla lecturare a textului art. 223 N. c. pr. pen. se observă că nu este suficient să fie îndeplinită condiția prealabilă necesară luării oricărei măsuri preventive, cu excepția reținerii¹⁹, ci este necesar să existe și vreuna din situațiile care justifică luarea măsurii arestării preventive.

În acest fel, trebuie să existe:

a) probe din care rezultă suspiciunea rezonabilă că inculpatul a săvârșit o infracțiune (condiție generală prealabilă)

Prin urmare, simplele indicii, chiar dacă ele ar fi temeinice, nu sunt suficiente pentru luarea măsurii arestului la domiciliu, *spre deosebire de reținere*, pentru care se prevede o condiție alternativă, ca în reglementarea anterioară, respectiv să existe probe sau indicii temeinice (condiție generală prealabilă).

Noua formulă folosită de legiuitor are în vedere *două elemente de noutate* care diferențiază noua reglementare de cea anterioară privind condiția prealabilă luării unei măsuri preventive și anume: prevederea art. 15 din N. C. pr. pen. care stabilește că acțiunea penală se pune în mișcare și se exercită doar atunci când există *probe* din care rezultă presupunerea rezonabilă că o persoană a săvârșit o infracțiune și nu există cazuri care împiedică punerea în mișcare sau exercițiul acesteia²⁰; noua definiție a infracțiunii din art. 15 din N. C. pen., din care este exclus pericolul social ca trăsătură esențială a infracțiunii în locul unei alte trăsături, și anume aceea ca fapta să fie prevăzută de legea penală, acordându-se prioritate acestei trăsături esențiale, pe care vechiul Cod penal a trecut-o ca ultimă trăsătură²¹.

b) Una din următoarele situații, care constituie cazuri de arestare preventivă, si anume:

b1) *inculpatul a fugit ori s-a ascuns cu scopul de a se sustrage de la urmărirea penală sau de la judecată, ori a făcut pregătiri de orice natură pentru astfel de acte;*

b2) *inculpatul încearcă să influențeze un alt participant la comiterea infracțiunilor, un martor ori un expert sau să distrugă, să altereze, să ascundă ori să sustragă mijloacele materiale de probă sau să determine o altă persoană să aibă un astfel de comportament;*

b3) *inculpatul exercită presiuni asupra persoanei vătămate sau încearcă să realizeze o înșelăgere frauduloasă cu aceasta;*

b4) *există suspiciunea rezonabilă că, după punerea în mișcare a acțiunii penale împotriva sa, inculpatul a săvârșit cu intenție o nouă infracțiune sau pregătește săvârșirea unei noi infracțiuni.*

Cele două condiții trebuie îndeplinite în mod cumulativ, legiuitorul păstrând concepția anterioară consacrată în Codul de procedură penală din 1968, fiind unanim acceptată ca o reglementare mai favorabilă inculpatului față de care se ia o măsură preventivă privativă de libertate în raport cu prevederile Convenției europene în această materie²².

În plus, măsura arestului la domiciliu mai poate fi luată și dacă există *probe din care rezultă suspiciunea rezonabilă că inculpatul a săvârșit o infracțiune considerată gravă potrivit noii reglementări, conform listei de infracțiuni întocmite de legiuitor* (o infracțiune intenționată contra vieții, o infracțiune prin care s-a cauzat vătămarea corporală sau moartea unei persoane, o infracțiune contra securității naționale prevăzută de Codul penal și alte legi speciale, o infracțiune de trafic de stupefiante, trafic de arme, trafic de persoane, acte de terorism, spălare a banilor, falsificarea de monede ori alte valori, șantaj, viol, lipsire de libertate, evaziune fiscală, ultraj, ultraj judiciar, o infracțiune de corupție, o infracțiune săvârșită prin mijloace de comunicare electronice sau o altă infracțiune pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de 5 ani sau mai mare) și se constată că *privarea de libertate este necesară pentru înlăturarea unei stări de pericol pentru ordinea publică*.

În termenii noii legi, această din urmă constatare trebuie să se realizeze pe baza evaluării *gravității faptei, a modului și a circumstanțelor de comitere a acesteia, a anturajului și a mediului din care provine inculpatul, a antecedentelor penale și a altor împrejurări privitoare la persoana acestuia*.

Nu vom intra într-o analiză a acestor condiții care aparțin domeniului de aplicare a măsurii arestării preventive, fiind împrumutate în această materie din cuprinsul reglementării condițiilor și cazurilor de luare a măsurii arestării preventive, găsindu-ne în ceea ce privește arestul la domiciliu în prezența unei *norme de trimitere*.

Cu toate acestea, se impun a fi făcute și aici unele *observații*:

Astfel, mai întâi, dacă este lesne de înțeles de ce este necesar ca pentru luarea măsurii arestului la domiciliu să fie întrunite condițiile prevăzute de art. 223, inclusiv să existe vreuna din situațiile de arestare preventivă, nu există nici o explicație pentru aplicarea acestor prevederi și în privința luării măsurii controlului judiciar pe cauțiune, care este o *măsură preventivă restrictivă de libertate*²³. Într-adevăr, art. 216 alin. 1 din N.C.pr.pen. prevede că măsura controlului judiciar pe cauțiune față de inculpat poate fi dispusă, printre altele, dacă sunt întrunite condițiile prevăzute în art. 223 alin. 1 și 2. După părerea noastră, o asemenea reglementare crează confuzii între cele două măsuri și nu ține seama de diferențele de grad care trebuie să existe între o măsură restrictivă de libertate și una privativă de libertate. De asemenea, ea ar putea împiedica aplicarea efectivă și reală a măsurilor preventive alternative la arestarea preventivă.

În al doilea rând, remarcăm *timpul prezent* utilizat de legiuitor pentru redactarea cazurilor de luare a măsurii, cu excepția celui de la lit. a a art. 223 alin. 1²⁴, ceea ce accentuează necesitatea că *temeiurile care stau la baza măsurii să fie actuale*, permițând verificarea măsurii atât în cursul urmăririi penale, cât și în cursul procedurii de cameră preliminară sau a judecării. În plus, subliniem faptul că ele nu reprezintă elemente de noutate în raport cu reglementarea din Codul de procedură penală anterior ci, dimpotrivă, sunt preluate din conținutul acestuia, fiind identice cu cele prevăzute în art. 148 lit. a, b, c, d și e din Codul de procedură penală anterior.

Referitor la *criteriul pericolului pentru ordinea publică*, acesta a fost restrâns considerabil ca o consecință a numeroaselor controverse existente în doctrină și în practica

judiciară anterioară privind vulnerabilitatea acestuia, fiind un temei de arestare utilizat anterior aproape în toate cazurile, în mod obișnuit. Astfel, potrivit noilor modificări, acest criteriu *nu se mai aplică decât pentru infracțiunile grave* enumerate în art. 223 alin. 2 N.C.pr.pen. Aceasta face ca măsura să nu poată fi justificată pe criteriul pericolului pentru ordinea publică decât în mod excepțional și numai pentru fapte grave care fac necesară apărarea ordinii publice.

Deși noul cod stabilește pentru prima dată elementele obiective pe care se bazează constatarea existenței pericolului pentru ordinea publică, acestea nu sunt suficient de clare pentru conturarea noțiunii de „pericol pentru ordinea publică”, neținându-se seama de împrejurarea că acesta nu poate fi prezumat, ci trebuie dovedit în fiecare caz în parte, în conformitate cu jurisprudența CEDO²⁵. Totodată, nu s-a făcut o distincție clară între pericolul pentru ordinea publică pe care îl reprezintă un anumit inculpat și pericolul social generic al unei anumite fapte, cele două noțiuni neputând fi confundate. Astfel, se vorbește de evaluarea gravității faptei, a modului și circumstanțelor de comitere a faptei, a mediului și a anturajului din care provine inculpatul, dar nu se explică ce înseamnă „gravitatea faptei” în sensul legii penale, iar în situația în care modul de comitere a faptei și circumstanțele concrete sunt criterii menționate separat, ar fi interesant de știut dacă legiuitorul a avut în vedere gradul de pericol social concret al faptei ori numai pericolul social generic al unei anumite fapte, evident, dintre cele enumerate.

În ceea ce ne privește, prima ipoteză ni se pare mai plauzibilă deoarece în partea finală a art. 223 alin. 2 N.C.pr.pen. se arată că privarea de libertate *trebuie să fie necesară* pentru înlăturarea unei stări de pericol pentru ordinea publică. Or, necesitatea luării unei măsuri nu poate fi apreciată *in abstracto*, cu referire la pericolul social generic, reflectat în felul și în limitele legale ale pedepsei, ci *in concreto*, raportat la elemente de fapt concrete care conturează fapta și persoana inculpatului, chiar dacă nu este necesar să se realizeze un examen de fapt complet al cauzei la acest moment procesual.

După părerea noastră, modul de redactare a cazurilor de arestare în noul cod reprezintă un regres în raport cu vechea reglementare deoarece, astfel cum se observă, **nu mai conține condiția privind existența unor date ori a unor probe** din care trebuie să rezulte situația prevăzută de lege. De asemenea, reprezintă un regres și referirea generică la *suspiciunea rezonabilă*, în cazul temeiului constând în săvârșirea unei noi infracțiuni, fiind evidentă inferioritatea noii reglementări în raport cu reglementarea anterioară care nu se limita la o simplă suspiciune rezonabilă (element subiectiv, bazat pe o simplă apreciere sau evaluare), ci pretindea să existe date, adică elemente de fapt concrete.

c) Luarea măsurii să fie necesară și suficientă pentru realizarea unuia dintre scopurile prevăzute de art. 202 alin. 1. Formula folosită de legiuitor nu este suficient de clară. Credem că necesitatea și suficiența unei măsuri preventive nu trebuie puse pe același plan. Ele se subordonează scopurilor măsurilor preventive (asigurarea bunei desfășurări a procesului penal, împiedicarea sustragerii inculpatului de la urmărirea penală sau de la judecată, ori prevenirea săvârșirii unei alte infracțiuni), se apreciază în mod diferit în raport de elementele de fapt concrete și reflectă rezultatul alegerii măsurii preventive pe care judecătorul o consideră cea mai potrivită pentru realizarea scopului urmărit. În acest fel, *necesitatea*

măsurii se apreciază în raport de criteriile legale de apreciere, indispensabile luării măsurii preventive privative de libertate, fiind necesar să aibă la bază și o motivație specială susceptibilă să excludă posibilitatea luării unei măsuri preventive mai ușoare, pe când *suficiența* presupune o operațiune de analiză în raport de oportunitatea luării unei alte măsuri preventive, mai grave, cum este arestarea preventivă pentru a stabili dacă arestul la domiciliu este în concret o măsură suficientă pentru realizarea vreunui din scopurile arătate în art. 202 alin. 1.

În orice caz, alineatul 2 al art. 218 N.C.pr.pen. prevede că aprecierea îndeplinirii condițiilor prevăzute în alin. 1 se face ținându-se seama de *gradul de pericol al infracțiunii, de scopul măsurii, de sănătatea, vârsta, situația familială și alte împrejurări privind persoana față de care se ia măsura*²⁶. Aceste criterii nu reprezintă o noutate, ele fiind preluate din vechiul art. 136 alin.ultim C.pr.pen. anterior, unde sunt reglementate ca și criteriile de alegere a măsurii preventive. Deși din modul de formulare a textului se poate înțelege că aprecierea în raport de criteriile enumerate privește îndeplinirea tuturor condițiilor, în realitate, credem că ele nu se pot referi decât la condițiile *necesității și suficienței* măsurii. Criteriul *suficienței*, care este un element de noutate în raport de reglementarea anterioară, face parte, alături de *necesitatea* măsurii, din jocul alegerii măsurii preventive prin recurgerea la criteriile de apreciere prevăzute de lege.

2.2. Condițiile negative

Potrivit art. 218 alin. 3 N.C.pr.pen., există două situații de excepție când măsura arestului preventiv nu poate fi dispusă, situații care corespund unor condiții negative. Ele se adaugă condițiilor pozitive și privesc, astfel cum le definește art. 218 N.C.pr.pen., condițiile generale de luare a măsurii arestului la domiciliu. Astfel cum se observă din conținutul lor, ambele au ca element comun conduita anterioară a inculpatului, deoarece măsura arestului la domiciliu, deși privativă, presupune totuși un nivel mai redus de privare de libertate în raport cu arestarea preventivă, care are ca premisă încrederea acordată inculpatului de judecător²⁷. Aceste condiții sunt:

a) să nu existe suspiciunea rezonabilă că inculpatul a săvârșit o infracțiune asupra unui membru de familie;

Prin membru de familie se înțelege, conform art. 177 alin. 1 din N.C.pen.: ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin adopție, potrivit legii, astfel de rude; soțul; persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dinte soți sau dintre părinți și copii, în cazul în care conviețuiesc. Rațiunea pentru care este reglementată o asemenea situație de excepție este aceea că ar fi lipsit de eficiență și realmente periculos ca inculpatul să fie silit să coabiteze cu cel pe care l-a vătămat, chiar dacă aceasta se constată doar pe baza unei suspiciuni rezonabile²⁸.

Credem, însă, că acest caz este reglementat defectuos, ținând seama de rațiunea care a justificat existența lui. Considerăm că ar fi fost necesar să se prevadă și condiția ca inculpatul să locuiască împreună cu membrul de familie, pentru că altfel interdicția luării măsurii în această situație nu are nicio justificare. Inserarea unei asemenea condiții se impunea, știut fiind faptul că există situații în care inculpatul locuiește separat de familia sa.

b) inculpatul să nu fi fost anterior condamnat definitiv pentru infracțiunea de evadare.

Prin instituirea acestei măsuri, legiuitorul a urmărit să elimine riscul părăsirii imobilului și a încălcării obligației impuse, considerând că o persoană care a fost condamnată anterior pentru infracțiunea de evadare, nu va respecta nici măsura arestului la domiciliu, lucru care nu este neapărat adevărat, deoarece o persoană care nu a putut suporta condițiile mediului de detenție ar putea să se simtă mai confortabil în mediul de acasă²⁹.

Această condiție este prevăzută și de art. 284 alin. 5 bis din C.pr.pen.it., introdus prin Legea nr. 128 din 28 martie 2001, în care se arată că nu se poate dispune arestul la domiciliu împotriva celui care a fost condamnat pentru infracțiunea de evadare în timpul celor cinci ani de dinaintea faptei pentru care se ia măsura.

După modelul italian, credem că și la noi se impune o atenuare a acestei derogări, nefiind echitabilă excluderea de la beneficiul acestei măsuri în toate cazurile în care se constată că inculpatul a suferit anterior o condamnare pentru infracțiunea de evadare, indiferent de timpul scurs de la condamnarea definitivă până la momentul când se ia această măsură.

Ce se întâmplă în situația în care anterior a mai fost luată măsura arestului la domiciliu față de inculpat? Ea mai poate fi luată în aceeași cauză penală pentru aceeași faptă? Dar dacă au intervenit elemente noi? Nu s-ar impune prevederea unei asemenea situații în N.C.pr.pen.? Credem că ar putea fi justificată instituirea condiției ca inculpatul să nu fi fost arestat la domiciliu anterior, însă sub rezerva intervenirii unor elemente noi, făcându-se trimitere similară la instituția rearestării preventive.

3. Procedura luării măsurii

3.1. Luarea măsurii arestului la domiciliu de către judecătorul de drepturi și libertăți

Articolul 219 N.C.pr.pen. reglementează procedura luării măsurii arestului la domiciliu în faza de urmărire penală. În centrul procedurii se află judecătorul de drepturi și libertăți care are competența de a dispune față de inculpat măsura arestului la domiciliu la propunerea motivată a procurorului care efectuează sau care supraveghează urmărirea penală. Legea prevede o *competență alternativă* a judecătorului de drepturi și libertăți din cadrul instanței, preluând, sub acest aspect, vechile prevederi referitoare la procedura luării măsurii arestării preventive din Codul de procedură penală anterior. Astfel, competența de luare a măsurii arestului la domiciliu în faza de urmărire penală aparține judecătorului de drepturi și libertăți de la instanța careia i-ar reveni competența să judece cauza în primă instanță sau de la instanța corespunzătoare în grad acesteia în a cărei circumscripție se află locul unde s-a constatat săvârșirea infracțiunii ori sediul parchetului din care face parte procurorul care efectuează sau supraveghează urmărirea penală.

Procedura se declanșează prin înaintarea propunerii procurorului de către acesta împreună cu dosarul cauzei judecătorului de drepturi și libertăți³⁰. Este de observat că nu se prevede condiția audierii inculpatului în vederea întocmirii propunerii de către procuror, ceea ce, după părerea noastră este un regres în raport cu reglementarea anterioară referitoare la procedura arestării preventive a inculpatului în faza de urmărire penală. De asemenea, nu se

prevede nici condiția existenței unui acord al inculpatului, care poate fi dat în cursul sau la sfârșitul unei audieri. Credem că este obligatorie parcurgerea unei asemenea proceduri prealabile întocmirii propunerii și sesizării judecătorului de drepturi și libertăți deoarece, în principiu, măsura arestului la domiciliu nu ar trebui să poată fi dispusă, având în vedere locul unde se execută, fără acordul inculpatului sau a unei cereri din partea acestuia³¹.

În privința procedurii în fața judecătorului de drepturi și libertăți, subliniem ca o trăsătură generală faptul că *termenele în materie sunt foarte scurte*. După părerea noastră, ele decurg atât din caracterul urgent al procedurii, cât și din necesitatea apărării eficiente a valorii juridice atinse de presupusa activitate infracțională. Astfel, se prevede că, primind propunerea procurorului, judecătorul de drepturi și libertăți fixează termen de soluționare în camera de consiliu în termen de 24 de ore de la înregistrarea propunerii și dispune citarea inculpatului. Modul de formulare ni se pare, însă, neclar și defectuos. Credem că textul trebuie interpretat în sensul că termenul poate fi și mai scurt de 24 de ore de la înregistrarea propunerii, scopul urmărit de legiuitor fiind acela de a fixa o durată maximă, care nu poate fi depășită din motive de celeritate, nu un termen fix.

Din conținutul reglementării, rezultă că este obligatorie citarea inculpatului. Ea se realizează cu respectarea noilor dispoziții privind citarea cuprinse în art. 257-262 din N.C.pr.pen., putându-se face atât prin citare acasă, cât și prin notă telefonică sau telegrafică, încheindu-se în acest sens un proces-verbal ori prin intermediul poștei electronice sau prin orice alt sistem de mesagerie electronic cu acordul persoanei citate.

Ca și element de noutate, în raport cu procedura luării măsurii arestării preventive, prezența inculpatului legal citat la examinarea propunerii de luare a măsurii nu este necesară, judecătorul nefiind ținut în loc de împrejurarea că inculpatul lipsește. Astfel, se prevede expres că neprezentarea inculpatului nu împiedică judecătorul de drepturi și libertăți să soluționeze propunerea înaintată de procuror. Măsura este justificată de urgența procedurii și de necesitatea împiedicării încălcării principiului celerității ori a unui eventual abuz de drept, de care legiuitorul pare să fie preocupat în noul cod în cel mai înalt grad. După părerea noastră, această măsură poate lăsa loc arbitrariului dacă regulile de procedură privind citarea nu sunt strict aplicate și verificate și creează riscul încălcării dreptului la apărare.

Singurele norme imperative se referă la audierea inculpatului când este prezent, asistența juridică obligatorie, ca în cazul celorlalte măsuri preventive, și participarea procurorului care, la fel, este cerută cu caracter obligatoriu, sub sancțiunea nulității absolute. În acest fel, se prevede, în mod expres, că judecătorul de drepturi și libertăți îl audiază pe inculpat atunci când acesta este prezent. De asemenea, se prevede că asistarea juridică a inculpatului și participarea procurorului sunt obligatorii.

Soluționarea propunerii procurorului se face prin admitere sau respingere. Judecătorul de drepturi și libertăți admite sau respinge propunerea procurorului prin încheiere motivată. În consecință, motivarea încheierii este obligatorie întotdeauna, indiferent de soluția dată. În cazul respingerii propunerii procurorului, judecătorul de drepturi și libertăți poate dispune, prin aceeași încheiere, luarea uneia dintre măsurile preventive prevăzute în art. 202 alin. 4 lit. b și c, dacă sunt întrunite condițiile prevăzute de lege, respective controlul judiciar și controlul judiciar pe cauțiune. Aceasta înseamnă că în caz de respingere a propunerii, legea lasă

judecătorului posibilitatea de a aprecia asupra oportunității unei alte măsuri preventive, chiar mai ușoară, chiar dacă nu a fost sesizat în acest sens, însă numai dacă sunt întrunite condițiile prevăzute de lege pentru luarea acestei măsuri, dacă aceasta este o măsură necesară sau suficientă, după caz, măsură care poate fi alternativă la arestare³².

În alineatul 8 al art. 219 N.C.pr.pen.³³ se mai prevede că dosarul cauzei se restituie organului de urmărire penală în termen de 24 de ore de la expirarea termenului de formulare a contestației. Nu se prevede însă ce se întâmplă în cazul în care se face contestație fie de către procuror, fie de către inculpat împotriva încheierii judecătorului de drepturi și libertăți. În această situație, sunt aplicabile prevederile art. 204 alin. 13 N.C.pr.pen. în care se arată că dosarul cauzei se restituie procurorului în termen de 48 de ore de la soluționarea contestației.

3.2. Luarea măsurii arestului la domiciliu de către judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată

Procedura reglementată de art. 220 din N.C.pr.pen. privind luarea măsurii arestului la domiciliu în procedura camerei preliminare și în faza de judecată este similară arestării preventive în cursul judecării prevăzută de Codul de procedură penală anterior. Ea constă, în esență, în posibilitatea acordată judecătorului de cameră preliminară sau instanței de judecată în fața căreia se află cauza, de a dispune, prin încheiere, arestul la domiciliu al inculpatului, la cererea motivată a procurorului sau din oficiu. În privința procedurii, sunt aplicabile, în general, aceleași reguli examinate anterior, cu unele excepții. Astfel, se prevede, în mod expres, că judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată, sesizată conform alin. (1), dispune citarea inculpatului³⁴. Audierea inculpatului este obligatorie dacă acesta se prezintă la termenul fixat. De asemenea, asistența juridică a inculpatului și participarea procurorului sunt obligatorii.

Totodată, se face trimitere expresă la art. 219 alin. (4), (7) și (9), care se aplică în mod corespunzător. Potrivit acestor prevederi, neprezentarea inculpatului nu împiedică judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată să soluționeze propunerea înaintată de procuror. De asemenea, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată admite sau respinge propunerea procurorului prin încheiere motivată. În mod similar se pronunță și atunci când ia măsura din oficiu. În fine, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată care respinge propunerea procurorului poate dispune, prin aceeași încheiere, fie luarea controlului judiciar, fie a controlului pe cauțiune, dacă sunt întrunite condițiile prevăzute de lege. O asemenea măsură poate fi dispusă și din oficiu, atât de judecătorul de cameră preliminară, cât și de instanța de judecată, în condițiile prevăzute de lege.

4. Conținutul măsurii arestului la domiciliu

Potrivit art. 221 alin. 1 și 2 N.C.pr.pen., în conținutul măsurii arestului la domiciliu intră atât *obligația*, limitată în timp, impusă inculpatului de a nu părăsi *imobilul unde locuiește*³⁵, fără încuviințarea organului judiciar care a dispus măsura sau în fața căruia se află cauza, cât și restricții la care este supus inculpatul pe perioada măsurii, *restricții* care sunt prevăzute ca *obligații*, în mod similar cu cele care formează conținutul controlului judiciar. Spre deosebire,

însă, de vechile măsuri ale interdicției de a părăsi țara sau localitatea, restricțiile prevăzute de N.C.pr.pen. sunt mult mai sumare și vizează instituirea unui control permanent și riguros al organului judiciar asupra persoanei cercetate și ocrotirea actului de justiție. Astfel, se prevede că pe durata arestului la domiciliu, inculpatul are următoarele obligații:

a) să se prezinte în fața organului de urmărire penală, a judecătorului de drepturi și libertăți, a judecătorului de cameră preliminară sau a instanței de judecată ori de câte ori este chemat;

b) să nu comunice cu persoana vătămată sau membrii de familie ai acesteia, cu alți participanți la comiterea infracțiunii, cu martorii ori experții, precum și cu alte persoane stabilite de organul judiciar.

Aceste obligații formează un control judiciar restrâns, în raport cu obligațiile care constituie controlul judiciar și cel pe cauțiune ca măsuri preventive autonome. Doctrina recentă³⁶ a criticat acest mod de reglementare, apreciindu-se că trebuie adoptată soluția legiuitorului francez, care permite judecătorului să poată impune inculpatului pe lângă arestul la domiciliu oricare dintre obligațiile ce pot fi impuse în cadrul controlului judiciar, inclusiv interzicerea accesării unor servicii on-line prin intermediul unui computer conectat la internet, în cazul unui inculpat acuzat de comiterea unor infracțiuni informatice.

Izolarea impusă de lege în acest caz este parțială, asigurând protecția ordinii de drept, dar fiind totuși mai puțin traumatizantă pentru inculpat și familia sa decât detenția preventivă într-o unitate specializată.

Ce se întâmplă dacă inculpatul nu deține o locuință proprie? Situația pare fără ieșire. Credem că putea fi adoptată soluția din codul italian, unde în art. 248 alin. 1 C.pr.pen.it. se prevede că judecătorul ordonă inculpatului să nu se îndepărteze de propria locuință sau de o locuință privată ori de un loc public de îngrijire sau de asistență.

O altă prevedere care, însă, nu este o noutate, deoarece a existat și în reglementarea anterioară, în privința măsurii obligării inculpatului de a nu părăsi țara sau localitatea ori a liberării provizorii sub control judiciar sau pe cauțiune, se referă la *posibilitatea ca judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată să dispună ca pe durata arestului la domiciliu inculpatul să poarte permanent un sistem electronic de supraveghere*. Întrucât prevederea este deosebit de intruzivă, după opinia noastră ea *nu poate fi justificată decât de cauze temeinic ancorate în lege*, situate departe de presupunerea rezonabilă sau a bănuielii legitime. De aceea, credem că în absența unor dovezi certe că este necesar ca inculpatul să fie supravegheat de aproape și permanent, din motive concrete, măsura ar putea apărea abuzivă și în contradicție cu reglementările internaționale privind drepturile omului.

În Legea nr. 254/2013 (art. 124 alin. 2) se arată că în situația în care, cu ocazia dispunerii măsurii arestului la domiciliu, se stabilește ca inculpatul să poarte un dispozitiv electronic de supraveghere, potrivit art. 221 alin. (3) din Codul de procedură penală, modul de utilizare a acestuia, precum și *condițiile referitoare la transmiterea, modificarea și stocarea datelor obținute prin supravegherea electronică* se stabilesc prin regulamentul de aplicare a acestei legi.

În cuprinsul încheierii prin care se dispune măsura sunt prevăzute în mod expres obligațiile pe care inculpatul trebuie să le respecte și i se atrage atenția că, în caz de încălcare cu rea-credință a măsurii sau a obligațiilor care îi revin, măsura arestului la domiciliu poate fi înlocuită cu măsura arestării preventive. În acest fel, în încheierea prin care se instituie măsura, trebuie să se specifice obligațiile impuse inculpatului pe perioada arestului la domiciliu, deoarece stabilirea acestora nu poate fi lăsată la latitudinea organului de supraveghere. Așa cum reiese din prevederile art. 221 alin. 11 C.pr.pen., în cazul în care inculpatul *încalcă cu rea-credință* măsura arestului la domiciliu sau obligațiile care îi revin ori există suspiciunea rezonabilă că a săvârșit cu intenție o nouă infracțiune pentru care s-a dispus punerea în mișcare a acțiunii penale împotriva sa, judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară ori instanța de judecată, *la cererea motivată a procurorului sau din oficiu*, poate dispune înlocuirea arestului la domiciliu cu măsura arestării preventive, în condițiile prevăzute de lege.

În acest caz, sesizarea procurorului, în cursul urmăririi penale, a judecătorului de cameră preliminară, în procedura de cameră preliminară sau a instanței de judecată, în cursul judecării, se realizează potrivit art. 221 alin. 9 N.C.pr.pen. de instituția, organul sau autoritatea desemnate de organul judiciar care a dispus arestul la domiciliu în vederea verificării periodice a respectarea măsurii și a obligațiilor de către inculpat, în cazul în care constată încălcări ale acestora. Acest text se coroborează cu art. 131 din Legea nr. 254/2013 privind procedura de sesizare în cazul nerespectării cu rea-credință a măsurii și a obligațiilor. Astfel, se prevede că, în cazul în care organul de supraveghere, care este, potrivit legii, organul de poliție în a cărui circumscripție se află imobilul în care locuiește inculpatul, stabilit prin încheiere, constată nerespectarea cu rea-credință a măsurii și a obligațiilor impuse inculpatului, acesta întocmește o sesizare motivată pe care o înaintează, de îndată, procurorului, în cursul urmăririi penale, judecătorului de cameră preliminară, în procedura de cameră preliminară, sau instanței de judecată, în cursul judecării. În vederea întocmirii sesizării, organul de supraveghere verifică situația de fapt și audiază inculpatul, dacă este posibil, sau alte persoane. Totodată, organele judiciare pot consulta dosarul individual al inculpatului.

În același timp, potrivit art. 132 din Legea nr. 254/2013, organul de supraveghere colaborează cu autoritățile locale, alte organe de ordine și siguranță publică, precum și cu orice persoane fizice și juridice care ar putea oferi informații privind îndeplinirea sau neîndeplinirea obligațiilor impuse de organul judiciar care a luat măsura. Dacă aceste persoane iau cunoștință, în orice mod, despre încălcarea măsurii arestului la domiciliu și a obligațiilor impuse inculpatului, informează, de îndată, organul de supraveghere, pentru a sesiza organul judiciar competent, potrivit dispozițiilor Codului de procedură penală. În cazul în care inculpatul are obligația de a nu intra în legătură cu anumite persoane, organul de supraveghere identifică și contactează persoanele care ar putea furniza informații relevante despre o eventuală neîndeplinire a obligației³⁷.

Umanismul măsurii arestului la domiciliu reiese din unele prevederi care conțin *atenuări* ale regimului juridic strict impus prin luarea unei asemenea măsuri, stabilindu-se că, în anumite condiții, organul judiciar poate permite părăsirea imobilului pentru satisfacerea anumitor necesități ale inculpatului sau ale comunității. Astfel, se prevede mai întâi în alineatul

5 al art. 221 C.pr.pen. că pe durata măsurii inculpatul poate părăsi imobilul pentru prezentarea în fața organelor judiciare, la chemarea acestora³⁸. Apoi, la alin. 6 se prevede că, la cererea scrisă și motivată a inculpatului, judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată, prin încheiere, îi poate permite acestuia părăsirea imobilului pentru prezentarea la locul de muncă, la cursuri de învățământ sau de pregătire profesională ori la alte activități similare sau pentru procurarea mijloacelor esențiale de existență, precum și în alte situații temeinic justificate. Textul nu explică, însă, ce se înțelege prin „situații temeinic justificate”, altele decât cele enumerate anterior, ceea ce ar putea conduce la arbitrarul în luarea acestei măsuri.

Alineatul 7 al aceluiași articol mai prevede, cu titlu de excepție, că în cazuri urgente, pentru motive întemeiate, inculpatul poate părăsi imobilul, fără permisiunea judecătorului de drepturi și libertăți, a judecătorului de cameră preliminară sau a instanței de judecată, pe durata de timp strict necesară, informând imediat despre aceasta instituția, organul sau autoritatea desemnată cu supravegherea sa și organul judiciar care a luat măsura arestului la domiciliu ori în fața căruia se află cauza. Potrivit art. 127 din Legea nr. 254/2013, se află în situația prevăzută de art. 221 alin. 7 C.pr.pen., inculpatul care a părăsit imobilul pentru a salva de la un pericol imediat viața, integritatea corporală sau sănătatea sa ori a altei persoane sau un bun important al său ori al altei persoane sau un interes general. În aceste situații, organul de supraveghere verifică realitatea și temeinicia motivelor invocate.

Potrivit art. 221 alin. 8 N.C.pr.pen., copia încheierii judecătorului de drepturi și libertăți, a judecătorului de cameră preliminară sau a instanței de judecată prin care s-a luat măsura arestului la domiciliu se comunică, de îndată, inculpatului și instituției, organului sau autorității desemnate cu supravegherea sa, organului de poliție în a cărei circumscripție locuiește acesta, serviciului public comunitar de evidență a persoanelor și organelor de frontieră. Practic, acest text stabilește care sunt organele statului care execută, din punct de vedere administrativ, dispozițiile organului judiciar care a dispus arestul la domiciliu. El trebuie coroborat și cu art. 128 din Legea nr. 254/2013, care prevede că încheierile organului judiciar cu privire la luarea, prelungirea, încetarea, revocarea, înlocuirea arestului la domiciliu, precum și cele privind permisiunea de părăsire a imobilului se comunică, de îndată, organului de supraveghere.

În supravegherea modului în care sunt aduse la îndeplinire obligațiile impuse inculpatului de judecător, obligații care formează conținutul arestului la domiciliu, noul cod permite organului judiciar să pătrundă în imobilul unde se execută măsura, fără învoirea inculpatului sau a persoanelor care locuiesc împreună cu acesta. O asemenea măsură este puternic intruzivă, iar în justificarea ei nu s-ar putea regăsi, după părerea noastră, decât interesul superior al împiedicării comiterii altor fapte ori al ocrotirii unor valori primordiale. De aceea, considerăm că prevederea este excesivă și nejustificată în actuala formă, prevăzându-se în mod expres că „pentru supravegherea respectării măsurii arestului la domiciliu sau a obligațiilor impuse inculpatului pe durata acesteia, organul de poliție poate pătrunde în imobilul unde se execută măsura, fără învoirea inculpatului sau a persoanelor care locuiesc împreună cu acesta”.

Articolul 284 din Codul de procedură penală italian are o prevedere similară mult mai circumstanțială, art. 284 stabilind cu titlu general că „procurorul sau poliția judiciară, chiar și din proprie inițiativă, pot controla în orice moment respectarea ordinelor impuse inculpatului”.

În această privință, este mult mai rezervată Legea nr. 254/2013, care prevede în art. 129 alin. 3 că organul de supraveghere dispune efectuarea, periodic ori la sesizare, de vizite inopinate, în orice moment al zilei, la locuința inculpatului sau în locurile stabilite prin încheierea judecătorului de drepturi și libertăți, judecătorului de cameră preliminară sau instanței de judecată, pentru verificarea respectării măsurii și a obligațiilor de către persoana supravegheată. Efectuarea de vizite inopinate de către organul de supraveghere este adusă de îndată la cunoștința judecătorului de drepturi și libertăți, a judecătorului de cameră preliminară sau a instanței de judecată, după caz.

5. Durata arestului la domiciliu

Articolul 222 din N.C.pr.pen. care constituie sediul de reglementare a duratei măsurii arestului la domiciliu conține prevederi detaliate care nu se îndepărtează de cele care au existat în codul anterior în privința duratei măsurii arestării preventive. Noua reglementare nu este momentan inovatoare și se limitează la preluarea prevederilor anterioare. Astfel, se prevede în alin. 1 că în cursul urmăririi penale, arestul la domiciliu poate fi luat pe o durată de cel mult 30 de zile.

În privința prelungirii măsurii, se prevede că arestul la domiciliu poate fi prelungit, în cursul urmăririi penale, *numai în caz de necesitate*, dacă se mențin temeiurile care au determinat luarea măsurii sau au apărut temeiuri noi, fiecare prelungire neputând să depășească 30 de zile. În acest caz, prelungirea arestului la domiciliu poate fi dispusă de către judecătorul de drepturi și libertăți de la instanța căreia i-ar reveni competența să judece cauza în primă instanță sau de la instanța corespunzătoare în grad acesteia în a cărei circumscripție se află locul unde s-a constatat săvârșirea infracțiunii ori sediul parchetului din care face parte procurorul care efectuează sau supraveghează urmărirea penală.

Judecătorul de drepturi și libertăți este sesizat în vederea prelungirii măsurii de către procuror, prin propunere motivată, însoțită de dosarul cauzei, cu cel puțin 5 zile înainte de expirarea duratei acesteia. Judecătorul de drepturi și libertăți, sesizat potrivit legii, fixează termen de soluționare a propunerii procurorului, în camera de consiliu, mai înainte de expirarea duratei arestului la domiciliu și dispune citarea inculpatului. Participarea procurorului este obligatorie.

Din cuprinsul reglementării rezultă, pe de o parte, că dacă art. 219 C.pr.pen. prevedea în privința luării măsurii, în mod expres, că lipsa inculpatului citat nu împiedică judecarea cauzei, în acest caz o asemenea prevedere lipsește, putându-se ajunge la interpretarea că în procedura de prelungire a măsurii prezența inculpatului este absolut necesară la soluționarea cauzei, iar pe de altă parte, că textul nu conține nicio dispoziție expresă referitoare la asigurarea asistenței juridice obligatorii, fiind aplicabile în acest caz prevederile comune referitoare la asistarea juridică.

Procedura se poate finaliza, la fel ca în vechea reglementare, fie prin admiterea, fie prin respingerea propunerii procurorului. În toate situațiile, judecătorul de drepturi și libertăți se pronunță prin *încheiere motivată*. De asemenea, dosarul cauzei se restituie organului de urmărire penală, în termen de 24 de ore de la expirarea termenului de formulare a contestației.

Referitor la *durata maximă a arestului la domiciliu*, ea este cea încetățenită prin lege până acum, respectiv de 180 de zile, în cursul urmăririi penale³⁹. Pentru faza de cameră preliminară și pentru faza de judecată, însă, nu se prevede o durată maximă a arestului la domiciliu și nici un termen orientativ, respectiv o durată rezonabilă a măsurii preventive, ea urmând a fi analizată de la caz la caz, în concordanță cu principiile generale care decurg din art. 5 parag. 3 din Convenție. În procedura de cameră preliminară și în cursul judecății este reglementată o procedură de verificare a măsurii preventive a arestului la domiciliu atât la primirea dosarului, cât și pe parcurs, în mod periodic, dar nu mai târziu de 30 de zile în cameră sau de 60 de zile în faza de judecată (art. 207 și 208 N.C.pr.pen.)

În art. 222 alin. 10 N.C.pr.pen. se prevede în mod expres că durata privării de libertate dispusă prin măsura arestului la domiciliu nu se ia în considerare pentru calculul duratei maxime a măsurii arestării preventive a inculpatului în cursul urmăririi penale. Această prevedere este, după părerea noastră, destul de periculoasă, fiind izvor de abuzuri, deoarece înlătură în întregime orice garanție referitoare la interdicția arestării unei persoane de două ori pentru aceeași faptă.

6. Concluzii

Codul de procedură penală actual a creat noua măsură preventivă a arestului la domiciliu cu scopul de a întări caracterul excepțional al arestării preventive. Introducerea acestei măsuri printre măsurile preventive trebuie înțeleasă în sensul că recurgerea la arestarea preventivă trebuie să reprezinte ultima măsură preventivă care poate fi dispusă doar *in extremis*, respectiv numai dacă arestul la domiciliu nu pare suficient. Măsura nu apare în cadrul unui control judiciar, ci ca o măsură autonomă, având un regim propriu, sperându-se că, în acest fel, va fi mai „atractivă”, chiar dacă este însoțită de obligațiile enunțate în art. 221 alin. 2 și 3 N.C.pr.pen., ce formează un control judiciar restrâns.

Până la legiferarea arestului la domiciliu, legislația noastră procesual penală a cunoscut doar obligarea de a nu părăsi localitatea sau țara ca „alternativă” la arestare, iar controlul judiciar era fie atașat acestora, fie subsidiar arestării, nefiind o măsură intermediară, alternativă, distinctă, ca în prezent. Arestarea preventivă nu era nici mai mult nici mai puțin decât o măsură extremă, care constrângea judecătorul să practice totul sau nimic, respectiv fie încarcerarea, fie libertatea⁴⁰, fiind rare situațiile în care, respingându-se propunerea de arestare preventivă, se dispunea luarea unei măsuri „alternative”.

Considerând, pe bună dreptate, că măsurile existente în Codul de procedură penală anterior erau insuficiente pentru a garanta o reală alternativă la arestare, legea de procedură penală actuală conține, dintr-o dată, pe lângă controlul judiciar și cel pe cauțiune ca măsuri autonome, arestul la domiciliu care concurează cu măsura arestării preventive cu care este

asimilată din punctul de vedere al conținutului privativ de libertate. Credem că motivul principal pentru care Codul de procedură penală actual a introdus arestul la domiciliu printre măsurile preventive care pot fi dispuse față de inculpat a fost acela de reducere a numărului încă prea ridicat de persoane aflate în stare de arest preventiv pe care modificările recente aduse Codului de procedură penală anterior nu au reușit să-l reducă în mod semnificativ. În ce măsură s-a realizat acest deziderat este prea devreme să ne pronunțăm la acest moment, însă avem speranța că intercalându-se între punerea sub control judiciar și arestarea preventivă a inculpatului, arestul la domiciliu însoțit și de supravegherea electronică va permite atingerea acestui obiectiv, devenind o veritabilă alternativă la arestare.

* Prof.univ.dr., Facultatea de Drept a UBB Cluj-Napoca.

¹ M. Of. nr. 515 din 14 august 2013.

² M. Of. nr. 486 din 15 iulie 2010.

³ A se vedea J. Pradel, *Droit pénal comparé*, 3e édition, Dalloz, Paris, 2008, p. 407, 409, 508-509. S-a arătat că aresturile la domiciliu pot fi dispuse nu numai ca măsuri preventive, înainte de o hotărâre de condamnare definitivă, cât și ca pedepse intermediare, îndeosebi în legislațiile anglo-saxone. În general, ele comportă trei modalități: încarcerarea la domiciliu (*home incarceration*) care este cea mai severă, cum este în dreptul spaniol, unde legea din 2003 a creat localizarea permanentă (*localizacion permanente*); *home detention*, care este o formulă mai puțin severă, permițându-se părăsirea domiciliului pentru exercitarea profesiei ori pentru a urma un curs de învățământ sau un tratament medical; *curfew*, care nu obligă inculpatul să rămână la domiciliu decât anumite ore determinate în decizia judecătorului.

⁴ Art. 202 alin. (4) conține o enumerare exhaustivă a măsurilor preventive care pot fi dispuse în noua reglementare, stabilind că măsurile preventive sunt: a) reținerea; b) controlul judiciar; c) controlul judiciar pe cauțiune; d) arestul la domiciliu; e) arestarea preventivă.

⁵ În același sens, a se vedea, F. Desportes, L. Lazerges-Cousquer, *Traite de procedure penale*, deuxième édition, Edition Economica, Paris 2013, p. 1855.

⁶ Această calificare impune judecătorului ca atunci când este sesizat cu o propunere de luare a măsurii arestării preventive să n-o examineze exclusiv, ci să analizeze, în prealabil, dacă nu poate fi luată o măsură mai ușoară pe scara măsurilor preventive prevăzute de lege începând cu arestul la domiciliu.

⁷ P. Tonini, *Manuale di procedura penale*, tredicesima edizione, Giuffrè Editore, Milano 2012, p.403.

⁸ Natura juridică a arestului la domiciliu este conformată și de Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară penală internațională, republicată (M.Of. nr. 377 din 31 mai 2011) în art. 15, astfel cum este interpretat de I.C.C.J. - S.U. prin decizia nr. 22 din 12 octombrie 2009 (M.Of. nr. 290 din 4 mai 2010) în sensul că „durata arestului la domiciliu, executat în străinătate, măsură privativă de libertate, în accepțiunea art. 5 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, trebuie luată în calcul în cadrul procedurii penale române și dedusă din durata închisorii aplicate de instanțele române.”

- ⁹ A se vedea C. Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, ed. 2, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 236-237.
- ¹⁰ A se vedea D. Bogdan, *Arestarea preventivă și detenția în jurisprudența CEDO*, București, 2008, p. 9.
- ¹¹ CEDO, 25 iunie 1996, *Amuur c. Franței*, parag. 42, Recueil 1996-III.
- ¹² J.O., 24 noiembrie 2009, p. 20192.
- ¹³ A se vedea în acest sens, F. Desportes, L. Lazerges-Cousquer, *op. cit.*, 2013, p. 1855-1856; J. Pradel, *Procédure pénale*, 17e édition, Edition Cujas, Paris, 2013, p. 663; S. Guinchard, J. Buisson, *Procédure pénale*, 9e édition, LexisNexis, Paris, 2013, p. 1200; C. Renault-Brahinsky, *Procédure pénale*, 15e édition, Lextenso éditions, Paris, 2014, p. 163; J. Larguier, Ph. Conte, *Procédure pénale*, 23e édition, Dalloz, Paris, 2014, p. 273.
- ¹⁴ F. Desportes, L. Lazerges-Cousquer, *precit.*
- ¹⁵ A se vedea J. Pradel, *op. cit.*, p. 636 („Le nouveau schéma est donc clair: un principe de liberté, a défaut une mesure de contrôle judiciaire a défaut une assignation à résidence avec surveillance électronique, a défaut enfin la détention provisoire”).
- ¹⁶ P. Tonini, *op. cit.*, p. 403.
- ¹⁷ În același sens, a se vedea A. Fanu-Moca, C. Roșu, *Arestul la domiciliu – o măsură preventivă cu caracter de noutate în legislația română*, *Dreptul* nr. 1/2014, p. 89-90; D. Atășei, *Arestul la domiciliu în N. Volonciu ș.a., op. cit.*, p. 483.
- ¹⁸ Clasificarea măsurilor preventive în măsuri privative și restrictive de libertate apare pentru prima dată în mod explicit în N.C.pr.pen. în art. 9, care prevede principiul dreptului la libertate și siguranță. În alineatul 2 se prevede în mod expres ca element de noutate, cu titlu de principiu, că „orice măsură privativă sau restrictivă de libertate se dispune în mod excepțional și doar în cazurile și în condițiile prevăzute de lege”.
- ¹⁹ În cazul reținerii se prevede că măsura poate fi dispusă și față de suspect. Așa se explică de ce, spre deosebire de celelalte măsuri preventive, pentru luarea acestei măsuri sunt suficiente condițiile generale de luare a măsurilor preventive prevăzute în art. 202 N.C.pr.pen., care stabilește în alin. 1 că măsurile preventive pot fi dispuse dacă există *probe sau indicii temeinice*, din care rezultă suspiciunea rezonabilă că o persoană a săvârșit o infracțiune.
- ²⁰ Textul art. 309 alin. 1 N. C.pr.pen., astfel cum a fost modificat prin O.U.G. nr. 3/2014 prevede că acțiunea penală se pune în mișcare de procuror „prin ordonanță, în cursul urmăririi penale, când acesta constată că **există probe din care rezultă că o persoană a săvârșit o infracțiune și nu există vreunul dintre cazurile de împiedicare prevăzute la art. 16 alin. 1**” (s.n.). Credem că reformularea acestei prevederi prin renunțarea la standardul presupunerii rezonabile va crea dificultăți de interpretare în raport cu prevederile corespunzătoare din partea generală a Codului de procedură penală (art. 15).
- ²¹ G. Antoniu ș.a., *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. I, Ed. Universul juridic, București, 2010, p. 129.
- ²² A se vedea C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 261 și urm.
- ²³ În același sens, a se vedea D. Atășei, *op. cit.*, p. 484; M. Udriou, *Procedură penală. Partea generală. Noul Cod de procedură penală*, C.H.Beck, București, 2014, p. 496.
- ²⁴ După părerea noastră, redactarea acestui caz de arestare este deficitară din acest punct de vedere. Credem că, pentru aceeași rațiune ar fi trebuit să fie folosit și timpul prezent.
- ²⁵ CEDO, *Calmanovici c. României*, 1 iulie 2008 (M. Of. nr. 283 din 30 aprilie 2009); *Tarău c. României*, 24 februarie 2009 (M. Of. nr. 37 din 18 ianuarie 2009); *Irinel Popa c. României*, 1 decembrie 2009, parag. 26; *Scundeanu c. României*, 2 februarie 2010, parag. 86; *Jiga c. României*, 16 martie 2010, parag. 78; *Degeratu c. României*, 6 iulie 2010; www.echr.coe.int.

- ²⁶ Cu privire la aceste criterii, s-a subliniat faptul că ele nu oferă suficiente elemente de departajare a necesității de a dispune arestul la domiciliu raportat la controlul judiciar, pe cauțiune și la arestarea preventivă, întrucât acestea s-ar regăsi în parte și în dispozițiile referitoare la cuantumul cauțiunii și, respectiv, la existența pericolului pentru ordinea publică (D. Atasiei, *op. cit.*, p. 484).
- ²⁷ A. Fanu-Moca, C. Roșu, *op. cit.*, p. 90-91.
- ²⁸ Îndeplinirea acestei condiții poate fi probată prin Ordonanța procurorului de efectuare a urmăririi în continuare față de suspect în temeiul art. 305 alin. 3 C.pr.pen.
- ²⁹ S-a afirmat că, în ceea ce privește inculpatul condamnat definitiv pentru o infracțiune de evadare, rezultă fără putință de tăgadă că o astfel de persoană nu poate prezenta gradul de încredere solicitat în cazul măsurii arestului la domiciliu, în contextul în care inculpatul a comis infracțiunea de evadare, în disprețului unei hotărâri definitive de condamnare (A. Fanu-Moca, C. Roșu, *op. cit.*, p. 91).
- ³⁰ Trebuie semnalat faptul că de la intrarea în vigoare a actualului Cod de procedură penală nu a existat până în prezent niciun caz în care procurorul să sesizeze judecătorul de drepturi și libertăți în vederea dispunerii acestei măsuri. Practica judiciară ilustrează doar cazuri de *sesizare indirectă* a judecătorului de drepturi și libertăți, care mai poate dispune luarea acestei măsuri și atunci când este sesizat cu propunere de luare sau prelungire a arestării preventive, pe care o respinge, dispunând luarea măsurii mai ușoare a arestului la domiciliu, precum și în urma soluționării contestațiilor formulate împotriva încheierilor prin care se dispune asupra măsurilor preventive în cursul urmăririi penale sau atunci când este sesizat de procuror cu o cerere de înlocuire a măsurii controlului judiciar ori a controlului judiciar pe cauțiune cu o măsură preventivă mai grea sau cu o cerere a inculpatului de înlocuire a măsurii arestării preventive cu o măsură preventivă mai ușoară.
- ³¹ În același sens, a se vedea, J. Languier, Ph. Conte, *op. cit.*, p. 273.
- ³² Remarcăm eroarea de redactare a art. 219 alin. 9 N.C.pr.pen. care vorbește de „arestare preventivă” în loc de arest la domiciliu.
- ³³ Această prevedere este în contradicție cu art. 204 alin. 14 N.C.pr.pen. care prevede că „dacă încheierea judecătorului de drepturi și libertăți de la prima instanță nu este atacată cu contestație, acesta restituie dosarul procurorului în termen de 48 de ore de la expirarea termenului de contestație”.
- ³⁴ În faza de cameră preliminară, luarea măsurii arestului la domiciliu poate fi solicitată de procuror fie direct prin rechizitoriu conform art. 330 N.C.pr.pen., fie prin cerere separată după declanșarea procedurii, iar în faza de judecată oricând, inclusiv în apel, printr-o cerere în cadrul ședinței de judecată, cu respectarea principiilor specifice judecății. De asemenea, atât judecătorul de cameră preliminară, cât și instanța de judecată pot dispune și din oficiu luarea unei asemenea măsuri dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege și măsura este necesară și suficientă.
- ³⁵ În art. 126 din Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal (M. Of. [nr. 514 din 14 august 2013](#)) se prevede că „prin imobil în care se execută arestul la domiciliu, prevăzut la art. 221 alin. (1) din Codul de procedură penală, se înțelege locuința inculpatului, încăperea, dependința sau locul împrejmuit ținând de acestea”.
- ³⁶ D. Atasiei, *op. cit.*, p. 489.
- ³⁷ Considerăm că, pentru a putea fi respectată cu bună credință această obligație, este necesar ca persoanele cu care inculpatul are interdicția de a comunica să fie indicate nominal în cuprinsul încheierii prin care se dispune luarea măsurii preventive, în special în cursul urmăririi penale, întrucât datorită caracterului nepublic al acestei faze inculpatul nu are posibilitatea de a cunoaște identitatea tuturor persoanelor care urmează a fi chemate de organul de urmărire penală.

Totodată, aceste date trebuie comunicate și organului de supraveghere care, neparticipând la urmărirea penală, nu are cunoștință de identitatea unor asemenea persoane în vederea aducerii la îndeplinire a obligației prevăzute de legea specială. (În același sens, a se vedea D. Atasiei, *op. cit.*, p. 489).

³⁸ Potrivit art. 129 alin. 4 din Legea nr. 254/2013, organul de urmărire penală, judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată încunoștințează organul de supraveghere ori de câte ori îl cheamă pe inculpat, arătând data, ora și locul chemării. În acest caz, itinerariul și condițiile de deplasare se stabilesc de organul de supraveghere și sunt aduse la cunoștința inculpatului pe bază de semnătură. În cazul în care inculpatul nu se prezintă, organul judiciar încunoștințează de îndată organul de supraveghere.

³⁹ În legătură cu această prevedere, în mod just s-a subliniat că în absența unor dispoziții exprese, în durata maximă de 180 de zile nu vor fi considerate perioadele în care, eventual, inculpatul a fost anterior supus măsurii preventive a reținerii ori a arestării preventive (D. Atasiei, *op. cit.*, p. 488).

⁴⁰ Situația era similară și în Franța, unde controlul judiciar, inspirat din drepturile italian și german, a fost introdus prin Legea din 17 iulie 1970, iar consemnarea la domiciliu, care a fost considerată inițial ca modalitate de executare a controlului judiciar, în caz de interdicție de a absenta de la domiciliul sau de la reședința sa fixată de judecător, odată cu Legea din 15 iunie 2000 și apoi cu cea din 9 septembrie 2002, a fost introdusă ulterior ca instituție autonomă prin Legea din 24 noiembrie 2003, fiind mai severă decât controlul judiciar, dar mai puțin severă decât detenția provizorie în raport cu care poate fi propusă ca o alternativă (J. Pradel, *op. cit.*, p. 662)